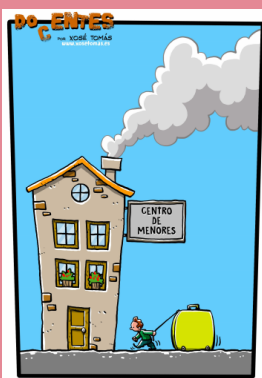

REVISTA GALEGA DE EDUCACIÓN

Nº 66 – INFANCIAS, DESPROTECCIÓN SOCIAL E EDUCACIÓN

Editorial

O tema:
**Infancias,
desprotección
social e
educación**

De pedagogía política: hai que facelo mellor

Presentación

Ana Iglesias Galdo
Laura Cruz López
(Coordinadoras do monográfico)

O sistema (integral) de protección á infancia e á adolescencia: U-la educación?

Ana Iglesias Galdo
Laura Cruz López
(Universidade da Coruña)

A desigualdade de oportunidades educativas de nenos, nenas e adolescentes no sistema de protección: Propostas para a educación social

Carme Montserrat
(Universidade de Girona)

A educación social nos servizos sociais comunitarios

Eva Moldes Casal
(Concello de Ponte Caldelas)

A protección á infancia e á adolescencia desde os equipos técnicos

Soledad Hernández Hernández
(Centro Educativo Santo Anxo da Garda - Rábade)

O Centro de Día de Menores de Ferrol: unha aposta pola prevención

Jara Echarren Pérez
Cristina Fernández Cabarcos
(Centro de Día de Menores - Ferrol)

Acollemento residencial como resposta á desprotección: o Centro de Menores Ferrol I

Otilia Baltar Monteagudo
(Centro de Menores Ferrol I)

O carácter educativo das medidas de medio aberto: o CIEMA da Coruña

Inés Currais Recarey
Duarte Crestar Pena
(CIEMA - A Coruña)

A escolaridade no Centro de Reeduación Monteledo

Ana Belén Peleteiro Prieto
(Centro de Reeduación Monteledo - Ourense)

Para sabermos algo máis...

Ana Iglesias Galdo
Laura Cruz López
(Coordinadoras do monográfico)

A entrevista

José Antonio Caride Gómez: Infancias, cidadanía e educación (social) crítica

Ana Iglesias Galdo
Laura Cruz López
(Coordinadoras do monográfico)

Educación social e escola

A educación social en Alemaña

Carolina Borges Veloso
(Universidade de Vigo)

A lingua

Coordinadora de Traballadores/as pola Normalización Lingüística: 20 anos non é pouco, 20 anos non é nada!

Valentina Formoso Gosende
(IES Félix Muriel - Rianxo)

Experiencias

Descubriendo o noso máximo patrimonio natural

Mª José García García
(CPI de Castroverde)

Pensar o ensino	Unha opinión sobre o borrador para a elaboración do Estatuto Docente Eva Garea Traba <i>(IES de Ames)</i>
Recursos do contorno	Aprender a partir da experiencia: obradoiro arredor dos labores do rural Fátima Iglesias Núñez <i>(CPI López Suárez - Friol)</i>
As outras escolas	Indire, a investigación a carón das escolas Alessandra Anichini <i>(Istituto Nazionale di Documentazione, Innovazione e Ricerca Educativa)</i>
Investigación	Análise da formación continua en medianas e grandes empresas: investigación na comunidade galega Eva M. Barreira Cerqueiras <i>(Universidade de Santiago)</i>
Especial	Lembrando a Agustín Fernández Paz Leticia Costas, Manuel Bragado, Xosé Lastra, Miguel V. Freire, Antón Costa <i>(Escritora e membros de Nova Escola Galega, respectivamente)</i>
Panoraula	Actualidade do mundo da educación e recensións de publicacións Xosé Ramos Rodríguez Antón Costa Rico <i>(Nova Escola Galega)</i>
Recensións	A favor da infancia e en contra de case todo no centenario de Roald Dahl Miguel Vázquez Freire <i>(Nova Escola Galega)</i> A investigación educativa en Galicia (2002-2014), de Miguel Anxo Santos Rego (coord.) Narciso de Gabriel <i>(Universidade da Coruña)</i> Todos somos Ulises. Por unha educación democrática e humanista, de Xavier Seoane Antón Costa Rico <i>(Nova Escola Galega)</i> Machismos: de micro nada, do grupo Fiadeiras Sofía Riveiro Olveira <i>(Nova Escola Galega)</i>
Humor	DOcENTES Xosé Tomás

REVISTA GALEGA DE EDUCACIÓN Nº 66 – INFANCIAS, DESPROTECCIÓN SOCIAL E EDUCACIÓN

Avance do núm. 67: Servizos sociais (título provisional)

O número 67 da RGE estará centrado na análise da situación que viven os servizos sociais, particularmente, de atención á infancia, así como do papel que teñen reservado nun mundo que experimenta un momento histórico especialmente incerto... aínda que, precisamente por iso, talvez tamén especialmente esperanzador.

INFANCIAS, DE

A protección ás infancia: Educación e Xustiza SOCIAL

Concíbese a atención educativa á diversidade como o conxunto de medidas e accións deseñadas coa finalidade de adecuar a resposta educativa ás diferentes características, potencialidades, ritmos e estilos de aprendizaxe, motivacións, intereses e situacións sociais e culturais de todo o alumnado. Estas medidas e accións implican a toda a comunidade educativa e deben concretarse en propostas curriculares e organizativas que contemplan a pluralidade de todas e cada unha das alumnas e alumnos¹.

Unha das características que define o chispazo que se produce ao entrar en contacto o campo da escolaridade obrigatoria co ámbito da (des)protección de menores é a descrición do primeiro en forma de fracaso, aínda que adoptando diferentes formas: repetición, indisciplina, abandono ou transicións rotas cara ao mundo adulto. Pero hai outro efecto que ten un impacto especial sobre as súas identidades: todos e todas parecen aprender o mesmo: que os suspensos, ademais de indicar un nivel inferior ao desexado e ao marcado como mínimo para a etapa escolar, significan tamén veredictos sobre a falta de valía para os estudos; é na escola onde aprenden que 'non valen', que carecen dos recursos, das destrezas e mesmo das actitudes necesarias para poderen ser competentes neste sistema.

Velaí unha das ficcións máis eficaces e máis comúns para lexitimar o principio de igualdade, tal e como brillantemente explicou o recoñecido sociólogo da educación François Dubet (2005: 33):

"facer coma se os resultados escolares do alumnado fosen a consecuencia directa do seu traballo, da súa coraxe, da súa atención; en resumo, de todo o que realizan libremente no seu traballo escolar. 'Falta de traballo', 'falta de atención', 'falta de seriedade' son as explicacións que se lle dán ao alumnado. Explicacións que afirman constantemente que 'se se quere, pódese'".

Este xeito de ver as cousas metamorfosea as desigualdades sociais nunha exclusiva clave individual, e está de fachendosa actualidade. Foi deste xeito como o goberno do Partido Popular nos impuxo a LOMCE, xustificando a súa necesidade -como toda reforma lexislativa- co propósito de mellorar a educación, pero que se distingue, entre outras, polas seguintes notas: rompe definitivamente co principio da comprensividade, conceptualiza o fracaso escolar coma se dependese exclusivamente das (in)accións do alumnado ('que fracasa'), transforma as desigualdades sociais en diversidade natural, aposta polo control do (non) aprendido fronte ao pracer de aprender e polo liderado individual fronte ao colexiado, inventa novas formas de selección e clasificación, reduce drasticamente os recursos... Son indicadores contundentes de que estamos a asistir a un importante cambio de paradigma que afecta á medula do sistema educativo, isto é, ás súas finalidades, ás razóns que o lexitiman como institución obrigatoria para todas as infancia.

Baixo esta lóxica neoliberal, as funcións da escolaridade obrigatoria son redefinidas, situando nun primeiro plano a produtividade e a eficiencia; ao tempo que as funcións relacionadas coa igualdade de logro e de trato, coa xustiza e co dereito educativo, son diluídas. Contaxiadas das lúcidas reflexións de Zygmunt Bauman, o compromiso da parella formada pola Educación e a Xustiza tórnase líquido. Deixa de ser sólido.

Desde esta visión do sistema educativo, as infancia máis vulnerables son especialmente invisibilizadas, derivándoas a outros servizos e/ou itinerarios, pois

"a escola do capitalismo é a escola da ignorancia, entendida esta como a incapacidade de coñecer os problemas dos seres humanos para non comprometerse con eles e así non ter en conta os problemas dos excluídos do éxito" (Julio Rogero, 2014: 44).

Compatibilizar a educación coas condicións vitais das infancia a quen se dirixe, supón unha vontade política que aposte por garantir o dereito á educación e non confundir este co acceso nin coa asistencia. Neste sentido, como reflexionou

¹ Decreto 229/2011, do 7 de decembro, polo que se regula a atención á diversidade do alumnado dos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia nos que se imparten as ensinanzas establecidas na Lei orgánica 2/2006, do 3 de maio, de educación.

S O C I A L E

ESPROTECCIÓN

Terry Wrigley (2007), cando a aprendizaxe escolar non convence a estes adolescentes, cando o que teñen que estudar lles parece irrelevante para as súas vidas, non se pode dar un novo rumbo á educación, simplemente aumentando os controis. Coincidimos coa proposta da autora cando afirma: "a transformación da cultura educativa implica dar un novo rumbo á escola en relación coa xuventude" (2007: 105).

Quen son as infancias con máis posibilidades de desenvolver unha experiencia escolar en negativo? Como é a súa vida? Onde e con quen viven?

As persoas convidadas a participar neste monográfico, son profesionais que coñecen a fondo as vidas das rapazas e dos rapaces que sofren desprotección social. Desde diferentes espazos, e afastados de modelos tecnócratas e unicamente asistenciais, comparten un forte compromiso na defensa dun modelo de educación social crítico e evidencian como as desigualdades reais son o resultado da acumulación de pequenas desigualdades, sendo a formación das desigualdades escolares un claro exemplo. Ás autoras e aos autores, pola súa contribución nesta reflexión colectiva e interdisciplinar, GRAZAS.

Estamos convencidas de que cun maior coñecemento sobre o sistema de protección de menores, o profesorado pode elaborar unha visión renovada, e polo tanto contribuír a seguir innovando no argumentario para desenvolver modos de educación realmente inclusivos; agradecemos a Nova Escola Galega a oportunidade de xuntar a Educación e a Xustiza Social -esta vez concretada nas infancias en desprotección social-; dous asuntos que a actual lóxica neoliberal se empeña en esgallar, coma se pertencesen a consellerías diferentes e mesmo enfrontadas. ■

Ana Iglesias Galdo e Laura Cruz López
Coordinadoras do monográfico

Fotografía de Sam Carpenter.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- DUBET, FRANÇOIS (2005). *La escuela de las oportunidades: ¿qué es una escuela justa?* Barcelona: Gedisa.
- ROGERO, JULIO (2014). Éxito escolar-éxito social y los excluidos del éxito. *Revista de Educación Inclusiva*, 7(2), 36-52.
- WRIGLEY, TERRY (2007). *Escuelas para la esperanza: una nueva agenda hacia la renovación*. Madrid: Morata.

EDUCACIÓN

INFANCIAS, DE

A protección ás infancia: Educación e Xustiza SOCIAL

Concíbese a atención educativa á diversidade como o conxunto de medidas e accións deseñadas coa finalidade de adecuar a resposta educativa ás diferentes características, potencialidades, ritmos e estilos de aprendizaxe, motivacións, intereses e situacións sociais e culturais de todo o alumnado. Estas medidas e accións implican a toda a comunidade educativa e deben concretarse en propostas curriculares e organizativas que contemplan a pluralidade de todas e cada unha das alumnas e alumnos¹.

Unha das características que define o chispazo que se produce ao entrar en contacto o campo da escolaridade obrigatoria co ámbito da (des)protección de menores é a descrición do primeiro en forma de fracaso, aínda que adoptando diferentes formas: repetición, indisciplina, abandono ou transicións rotas cara ao mundo adulto. Pero hai outro efecto que ten un impacto especial sobre as súas identidades: todos e todas parecen aprender o mesmo: que os suspensos, ademais de indicar un nivel inferior ao desexado e ao marcado como mínimo para a etapa escolar, significan tamén veredictos sobre a falta de valía para os estudos; é na escola onde aprenden que 'non valen', que carecen dos recursos, das destrezas e mesmo das actitudes necesarias para poderen ser competentes neste sistema.

Velaí unha das ficcións máis eficaces e máis comúns para lexitimar o principio de igualdade, tal e como brillantemente explicou o recoñecido sociólogo da educación François Dubet (2005: 33):

"facer coma se os resultados escolares do alumnado fosen a consecuencia directa do seu traballo, da súa coraxe, da súa atención; en resumo, de todo o que realizan libremente no seu traballo escolar. 'Falta de traballo', 'falta de atención', 'falta de seriedade' son as explicacións que se lle dán ao alumnado. Explicacións que afirman constantemente que 'se se quere, pódese'".

Este xeito de ver as cousas metamorfosea as desigualdades sociais nunha exclusiva clave individual, e está de fachendosa actualidade. Foi deste xeito como o goberno do Partido Popular nos impuxo a LOMCE, xustificando a súa necesidade -como toda reforma lexislativa- co propósito de mellorar a educación, pero que se distingue, entre outras, polas seguintes notas: rompe definitivamente co principio da comprensividade, conceptualiza o fracaso escolar coma se dependese exclusivamente das (in)accións do alumnado ('que fracasa'), transforma as desigualdades sociais en diversidade natural, aposta polo control do (non) aprendido fronte ao pracer de aprender e polo liderado individual fronte ao colexiado, inventa novas formas de selección e clasificación, reduce drasticamente os recursos... Son indicadores contundentes de que estamos a asistir a un importante cambio de paradigma que afecta á medula do sistema educativo, isto é, ás súas finalidades, ás razóns que o lexitiman como institución obrigatoria para todas as infancia.

Baixo esta lóxica neoliberal, as funcións da escolaridade obrigatoria son redefinidas, situando nun primeiro plano a produtividade e a eficiencia; ao tempo que as funcións relacionadas coa igualdade de logro e de trato, coa xustiza e co dereito educativo, son diluídas. Contaxiadas das lúcidas reflexións de Zygmunt Bauman, o compromiso da parella formada pola Educación e a Xustiza tórnase líquido. Deixa de ser sólido.

Desde esta visión do sistema educativo, as infancia máis vulnerables son especialmente invisibilizadas, derivándoas a outros servizos e/ou itinerarios, pois

"a escola do capitalismo é a escola da ignorancia, entendida esta como a incapacidade de coñecer os problemas dos seres humanos para non comprometerse con eles e así non ter en conta os problemas dos excluídos do éxito" (Julio Rogero, 2014: 44).

Compatibilizar a educación coas condicións vitais das infancia a quen se dirixe, supón unha vontade política que aposte por garantir o dereito á educación e non confundir este co acceso nin coa asistencia. Neste sentido, como reflexionou

¹ Decreto 229/2011, do 7 de decembro, polo que se regula a atención á diversidade do alumnado dos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia nos que se imparten as ensinanzas establecidas na Lei orgánica 2/2006, do 3 de maio, de educación.

S O C I A L E

DESPROTECCIÓN

Terry Wrigley (2007), cando a aprendizaxe escolar non convence a estes adolescentes, cando o que teñen que estudar lles parece irrelevante para as súas vidas, non se pode dar un novo rumbo á educación, simplemente aumentando os controis. Coincidimos coa proposta da autora cando afirma: "a transformación da cultura educativa implica dar un novo rumbo á escola en relación coa xuventude" (2007: 105).

Quen son as infancias con máis posibilidades de desenvolver unha experiencia escolar en negativo? Como é a súa vida? Onde e con quen viven?

As persoas convidadas a participar neste monográfico, son profesionais que coñecen a fondo as vidas das rapazas e dos rapaces que sofren desprotección social. Desde diferentes espazos, e afastados de modelos tecnócratas e unicamente asistenciais, comparten un forte compromiso na defensa dun modelo de educación social crítico e evidencian como as desigualdades reais son o resultado da acumulación de pequenas desigualdades, sendo a formación das desigualdades escolares un claro exemplo. Ás autoras e aos autores, pola súa contribución nesta reflexión colectiva e interdisciplinar, GRAZAS.

Estamos convencidas de que cun maior coñecemento sobre o sistema de protección de menores, o profesorado pode elaborar unha visión renovada, e polo tanto contribuír a seguir innovando no argumentario para desenvolver modos de educación realmente inclusivos; agradecemos a Nova Escola Galega a oportunidade de xuntar a Educación e a Xustiza Social -esta vez concretada nas infancias en desprotección social-; dous asuntos que a actual lóxica neoliberal se empeña en esgallar, coma se pertencesen a consellerías diferentes e mesmo enfrontadas. ■

Ana Iglesias Galdo e Laura Cruz López
Coordinadoras do monográfico

Fotografía de Sam Carpenter.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- DUBET, FRANÇOIS (2005). *La escuela de las oportunidades: ¿qué es una escuela justa?* Barcelona: Gedisa.
- ROGERO, JULIO (2014). Éxito escolar-éxito social y los excluidos del éxito. *Revista de Educación Inclusiva*, 7(2), 36-52.
- WRIGLEY, TERRY (2007). *Escuelas para la esperanza: una nueva agenda hacia la renovación*. Madrid: Morata.

EDUCACIÓN

Resumos

Resúmenes

Abstracts

O SISTEMA (INTEGRAL) DE PROTECCIÓN Á INFANCIA E ADOLESCENCIA: U-LA EDUCACIÓN?

Laura Cruz López e Ana Iglesias Galdo

Protección integral, educación inclusiva, control, desigualdades.

Protección integral, educación inclusiva, control, desigualdades.

Integral protection, inclusive education, control, inequalities.

Adoptando como perspectiva a educación social crítica, analízanse as reformas lexislativas de modificación do sistema de protección á infancia e á adolescencia (Lei orgánica 8/2015 e Lei 28/2015), evidenciando a visión restrinxida e parcial da protección, así como a ausencia dunha proposta educativa inclusiva no seu articulado.

Adoptando como perspectiva la educación social crítica, se analizan las reformas legislativas de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia (Ley Orgánica 8/2015 y Ley 28/2015), evidenciando la visión restringida y parcial de la protección, así como la ausencia de una propuesta educativa inclusiva en su articulado.

Adopting critical social education as perspective, legislative reforms to modify the system for protecting childhood and adolescence (Organic Law 8/2015 and Law 28/2015) are analysed, showing the restricted and partial vision of protection, as well as the absence of an inclusive educational proposal in their articles.

A DESIGUALDADE DE OPORTUNIDADES EDUCATIVAS DE NENOS, NENAS E ADOLESCENTES NO SISTEMA DE PROTECCIÓN: PROPOSTAS PARA A EDUCACIÓN SOCIAL

Carme Montserrat

Infancia, adolescencia, sistema de protección, desigualdade de oportunidades, educación social.

Infancia y adolescencia, sistema de protección, desigualdad de oportunidades, educación social.

Childhood and adolescence, protection system, inequality of opportunities, social education.

A partir dos resultados de tres proxectos de investigación, amósanse os indicadores de clara desvantaxe educativa que presentan rapaces e rapazas do sistema de protección e fórmulanse retos importantes tanto para a educación social coma para o sistema escolar.

A partir de los resultados de tres proyectos de investigación se muestran los indicadores de clara desventaja educativa que presentan chicos y chicas del sistema de protección y se formulan retos importantes tanto para la educación social como para el sistema escolar.

From the results of three research projects, clear indicators of educational disadvantage for boys and girls in the protection system are presented and major challenges for both social education and the school system are formulated.

OS SERVIZOS SOCIAIS COMUNITARIOS E ESPECIALIZADOS DESDE UNHA MIRADA PEDAGÓXICA

Eva Moldes Casal e Soledad Hernández

Servizos sociais comunitarios, servizo especializado, apoio ás familias, protección, educación social.

Servicios sociales comunitarios, servicio especializado, apoyo a las familias, protección, educación social.

Community social services, specialised services, family support, protection, social education.

O Servizo de Educación e Apoio Familiar, integrado nos servizos sociais comunitarios, ten entre os seus obxectivos previr, detectar e superar situacións de risco na infancia e na adolescencia e mellorar a súa autonomía e inclusión social, incidindo na participación social. Pola súa parte, os Equipos Técnicos do Menor, dentro dos servizos públicos especializados, interveñen cando a actuación do nivel anterior non é suficiente para garantir a protección da infancia e adolescencia. Explícanse as funcións de ambos niveis, defendendo unha maior presenza da educación, en tanto elemento indispensable na integración social.

El Servicio de Educación y Apoyo Familiar, integrado en los servicios sociales comunitarios tiene, entre sus objetivos, prevenir, detectar y superar situaciones de riesgo en la infancia y adolescencia, mejorar su autonomía e inclusión social, incidiendo en la participación social. Por su parte, los Equipos Técnicos del Menor, dentro de los servicios públicos especializados, intervienen cuando la actuación del nivel anterior no es suficiente para garantizar la protección de la infancia y la adolescencia. Se explican las funciones de ambos niveles, defendiendo una mayor presencia de la educación, en tanto elemento indispensable en la integración social.

The Department of Education and Family Support, integrated in the community social services has, among its objectives, to prevent, detect and overcome situations of risk in the childhood and adolescence, improve their autonomy and social inclusion, focusing on social participation. On the other hand, the Technical Teams for Minors, within the specialised public services, intervene when the performance of the previous level is not enough to ensure the protection of children and adolescents. The paper illustrates functions at both levels, advocating for a greater presence of education as an indispensable element for social integration.

A ACCIÓN SOCIOEDUCATIVA EN DIFERENTES RECURSOS DE PROTECCIÓN

Jara Echarren Pérez, Cristina Fernández Cabarcos, Otilia Baltar Monteagudo, Inés Currás Recarey, Duarte Crestar Pena e Ana Belén Peleteiro Prieto

Menores, prevención, acollemento residencial, xustiza xuvenil, medio aberto, educación, escolaridade.

Menores, prevención, acogimiento residencial, justicia juvenil, medio abierto, educación, escolaridad.

Minors, prevention, residential care, juvenile justice, open environment, education, schooling.

Reflexiónase sobre o traballo educativo desenvolvido en catro recursos: un centro de día, entendido como recurso preventivo de apoio ás familias; un equipamento residencial e educativo, de acción especializada que implica unha separación temporal dos/as nenos/as do contexto familiar; un recurso para o desenvolvemento de medidas xudiciais de medio aberto, no que se intenta dar resposta ás situacións de vulnerabilidade para promover a inclusión social dos mozos e mozas; e un centro de reeducación, reflexionándose principalmente sobre a escolaridade nestes recursos e os obstáculos e principais retos para garantir este dereito educativo.

Se reflexiona sobre el trabajo educativo desarrollado en cuatro recursos: un centro de día, entendido como recurso preventivo de apoyo a las familias; un equipamiento residencial y educativo, de acción especializada, que implica una separación temporal de las niñas y niños de su contexto familiar; un recurso para el desarrollo de medidas judiciales de medio abierto, en el que se intenta dar respuesta a las situaciones de vulnerabilidad para promover la inclusión social de chicos y chicas; y un centro de reeducación, reflexionado principalmente sobre la escolaridad en estos recursos, y destacando algunos de los obstáculos y principales retos para garantizar este derecho educativo.

This article is based on educational work carried out in four resources: a day centre, understood as a preventive resource to support families; a residential and educational facility, of specialised action, which involves a temporary separation of children from their family context; a resource for the development of judicial measures in open environment, which attempts to respond to situations of vulnerability to promote the social inclusion of boys and girls; and a re-education center. It reflects mainly on schooling in these resources, highlighting some of the obstacles and key challenges to ensure the educational right.